

VOJO RAJČEVIĆ

Titova uloga u reorganizaciji SKOJ-a 1937.

Dosadašnja znanstvena istraživanja revolucionarnoga omladinskog pokreta u našim zemljama dovode nas do teze da su programska određenost, politička osnovica, organizacijski oblici — kvalitet i širina tog pokreta u čitavom međuratnom razdoblju ovisni o nizu *objektivnih* međunarodnih ekonomskih i političkih činilaca, ali i o čitavoj skali *subjektivnih* preduvjeta: o idejno-političkoj homogenosti KPJ, o njezinom odnosu prema omladini i, prije svega, o sposobnosti njezina vrha da s klasnog gledišta programski obuhvati radikalna rješenja za cjelokupni kompleks osnovnih problema naših naroda i narodnosti i da prema njima određuje i strategiju i taktiku klasnog radničkog pokreta. Zbog toga dolazak druga Tita na čelo KPJ godine 1937, smatramo prijelomnim događajem ne samo u povijesti KPJ nego i u povijesti našega revolucionarnog pokreta mladih. Tu tezu možemo izvući i iz skicirano danih osnovnih značajki svake od pet razvojnih faza revolucionarnoga omladinskog pokreta u Jugoslaviji, pa i Hrvatskoj, od 1919. do 1941.

Za prvu fazu — razdoblje od 1919. do proglašenja Zakona o zaštiti države 1921 — kad se u našim zemljama tek stvara komunistički omladinski pokret, karakteristično je da Partija, kao cjelina, ne pomaže svome revolucionarnom podmlatku. Socijaldemokratska formula, prema kojoj su dopuštene sfere društvenog angažiranja mladih svedene na trokut: odgoj-zabava-sport, osjeća se u Socijalističkoj radničkoj partiji Jugoslavije (komunista) i podržavaju je svi reformistički elementi sve do Vukovarskog kongresa. Revolucionarnoj omladini u osnivanju i prvim koracima njene organizacije — SKOJ-a — pomagao je samo ljevičarski dio partijskog rukovodstva. Pa i nakon Vukovarskog kongresa i u onim revolucionarnim snagama koje su nosile teret bitke s reformistima bilo je pojedinaca na istaknutim položajima u Partiji i revolucionarnim sindikatima koji će naredne godine postati jezgrom desne frakcije u KPJ. A svi su oni prešutno prihvatili socijaldemokratske poglede na mlade kao društveni sloj nezreo za ulazak u politički život.

No, unatoč očiglednom nerazumijevanju dijela partijskog rukovodstva za omladinski pokret, SKOJ je u tom razdoblju bezrezervno priznavao političko rukovodstvo Partije, što znači da još nije ispoljavao avangardističke tendencije koje su se tada iz Berlina širile po najjačim sekcijama Komunističke omladinske internacionale. Avangardističke sklonosti ispoljavali su tek pojedini skojevski (i partijski) rukovodioci — pod parolom »ne parlamentarne metode, već revolucionarna sredstva« — i oni će nakon »Obznane«, logikom svog idejnog razvoja, postati zagovornici ultraljevičarskih terorističkih metoda.

Razumljivo je što SKOJ u tome razdoblju, posebno u Hrvatskoj, uz nedovoljnu pomoć Partije, u vrijeme kad većina omladine još živi u

euforiji zbog nacionalnog oslobođenja ispod austro-ugarskog jarma i slijedi epigone građanskih političara, nema šire političke osnovice. U njemu dominira intelektualna omladina, dok je radnička i seoska, odnosno seljačka u manjini. To nam potvrđuju i sačuvani statistički podaci iz tih dana iz kojih se vidi da je SKOJ imao deseterostruko manji broj članova od svoje avangarde.

Za drugo razdoblje — od proglašenja Zakona o zaštiti države 1921. do raspuštanja Saveza radničke omladine Jugoslavije 1924 — nakon kratkotrajnog navodno »ekscitativnog« terora nekolicine mladih, koji se distanciraju i od Partije i od SKOJ-a — karakteristična su nastojanja da se »regrupiraju snage« i stvori »solidan ilegalni organizacijski aparat«.

Ljubljanska konferencija SKOJ-a (1922) forsira dvojni sustav u oblicima djelovanja — kombinaciju legalnih i ilegalnih organizacija. Cilj je da se proširi politička osnovica revolucionarnoga omladinskog pokreta obuhvaćanjem u prvom redu radničke omladine. To više što su u to vrijeme relativne stabilizacije kapitalizma u redovima radničke omladine primijećeni simptomi opadanja interesa za politička pitanja. Upravo zbog toga, forsiranjem legalnih organizacija, u kojima će SKOJ imati rukovodeću ulogu, nastojalo se obuhvatiti i onaj sloj »dezinteresirane« radničke omladine, koja je po svom društvenom položaju mogla naći svoj interes samo u redovima klasnoga radničkog pokreta, a ipak nije željela prihvatiti rizik izlaganja progonima režima kao članovi ilegalnih komunističkih organizacija.

Kad su tzv. malom Obznanom 1924. zabranjene i te legalne organizacije mladih (Savez radničke omladine i dr.), SKOJ se opet orijentirao na izgradnju ilegalnog aparata, ali uz uvjet da se u toku te reorganizacije provedu i boljševička organizacijska načela, odnosno sustav tvorničkih ćelija — organizacija po mjestu proizvodnje. Taj je zahtjev postavila i Kominterna, odnosno Komunistička omladinska internacionala još 1922. Cilj je bio radikalna izmjena socijalnog sastava članstva Saveza u korist radničke omladine.

No, sve te mjere, koje su provedene pod parolom »u mase«, ipak nisu dovele do znatnijeg omasovljenja revolucionarnoga omladinskog pokreta. Neuspjeh, razumije se, nije bio uvjetovan samo spomenutom relativnom stabilizacijom kapitalističkog sustava, ni žestinom terora režima, premda se ni ti činioci ne mogu zanemariti. Razlozi su bili mnogo složeniji.

Prvi je razlog najjasnije formulirao sam SKOJ. Naime, dok su se protagonisti budućih frakcija u KPJ još sporili o pitanju je li poraz Partije 1921. bio slom komunističkog pokreta ili samo uredno taktičko povlačenje — SKOJ je tvrdio da ne treba kriti poraz i krizu, ali da u tome ipak ne treba gledati slom komunističke teorije i prakse u nas, nego samo posljedicu neizgrađenosti pokreta i u ideologiji, i metodi borbe, i organizacijskim oblicima.

Drugi je razlog bio nedostatak idejno-političke homogenosti vodstva KPJ, odnosno frakcijske borbe. Do danas je već dovoljno istraženo aktivno sudjelovanje te generacije mladih komunista u političkim procesima u Partiji. Poznato je da joj je, npr., Treći kongres Partije izrazio zahvalnost na konstantnom antifrakcijskom kursu, odnosno na njejoj borbi za jedinstvo cjelokupnoga klasnog radničkog pokreta. Ali je neos-

porno da su se frakcijske borbe negativno odražavale i na mlade, jer partijsko vodstvo, zabavljeno frakcijskim trvenjima, okrenuto uskim frakcijskim interesima, mlade nije uzimalo kao organski dio komunističkog pokreta kome je neophodna pomoć avangarde, već je u njima tražilo oslonac ili, bolje reći, njihove glasove samo onda kad je bila riječ o međusobnim obračunima vođa pojedinih frakcija ili borbi protiv one radničke antifrakcijske jezgre u KPJ koju je predstavljao Tito. Normalno je što su u takvoj klimi i CK SKOJ-a i zagrebačka skojevska organizacija konačno postali žrtvom one frakcije, protagonisti koje su, prije nego što su se i sami pretvorili u frakciju, imali za ono vrijeme najradikalnija gledišta na bitna pitanja pokreta. O tome nam svjedoči i povijesna Osmo konferencija zagrebačke partijske organizacije na kojoj je zabilježen pokušaj da se i glasovima časovito zavedenih omladinaca osigura pobjeda »ljevičara« nad Titovom »zagrebačkom linijom«.

Treći je razlog također jedan od elemenata iz kompleksa osnovnih problema, spomenutih u uvodnoj tezi ovog referata — a to je lutanje KPJ u njezinoj nacionalnoj politici. U Hrvatskoj su, npr., nakon izglasavanja Vidovdanskog ustava, zabilježene bitne promjene i u građanskoj komponenti omladinskog pokreta. Osnovno polje na kojem se prelamaju politički interesi brojnih građanskih organizacija mladih nacionalno je pitanje. Stvorena je i neformalna akcijska hrvatska nacionalna fronta mladih u koju je ušao i veći dio onih omladinaca koji su još 1920, pod utjecajem svojih seniora, bili na unitarističkim pozicijama. Javlja se i zamci izrazito separatističkih frankovačkih organizacija što se mogu prepoznati više po sredstvima kojima se služe u političkoj borbi nego po svojoj »ideologiji«. Pa ipak se Partija, kao da ne shvaća taj preokret, još drži unitarističke teze o jednom narodu s tri plemena. Zato i SKOJ, koji u bitnim političkim pitanjima već u ime demokratskog centralizma prihvaća svaku formulu koja se u određenom trenutku smatrala partijskom linijom — ignorira nacionalno pitanje kao sekundarno za revolucionarni omladinski pokret. A takva politika sužavala je političku osnovicu pokreta i onemogućavala mobilizaciju i onog dijela omladine koja je, već po svom ekonomskom položaju, bila predodređena da svoj klasni interes traži u klasnom radničkom pokretu, ali je svoj pristup vezivala i uz rješenje nacionalnog pitanja.

Četvrti razlog bilo je zapostavljanje rada na selu — među seljačkom, odnosno seoskom omladinom. I to tada kad su u Evropi jačali seljački pokreti, pa i revolucionarni istupi seljaka (Bugarska, Poljska, Rumunjska), zbog čega je i Četvrti kongres Komunističke omladinske internacionale izričito naglasio potrebu uvlačenja seoske omladine u komunističke omladinske saveze. SKOJ je već na Ljubljanskoj konferenciji, među značajnijim dokumentima, usvojio i »Rezoluciju po pitanju rada na selu«, ali, osim u Dalmaciji i okolici Zagreba, nigdje nije pošao dalje od opće agitacije i deklarativnih zahtjeva da se »revolucionarno deluje na seosku radničku omladinu«.

To su samo najbitniji razlozi koji su sužavali revolucionarni omladinski pokret na onu njegovu revolucionarnu jezgru koja je u tom razdoblju i svojim držanjem pred klasnim neprijateljem dala nevidene primjere herojstva i samopožrtvovanja i već tada pretvorila SKOJ i s etičkog gledi-

šta u legendu. Dovoljno je da podsjetimo da je ta generacija dala sedam legendarnih sekretara SKOJ-a.

U trećem razdoblju — od uvođenja Aleksandrove šestojanuarske diktature 1929. do Titove reorganizacije SKOJ-a 1937 — snažno su se ispoljili oni *objektivni* međunarodni ekonomski i politički činioči koji su diktirali i novi kvalitet omladinskog pokreta.

Svjetska ekonomska kriza i fašistička prijetnja novim svjetskim ratom izmijenili su društveni položaj mladih i međusobno ih toliko zbližili da im je zajednički *interes obrane* naprosto nametao platformu za akciono jedinstven napredni omladinski pokret.

Proces stvaranja tog pokreta u Jugoslaviji bio je relativno dug što je bilo uvjetovano ne samo žestinom terora režima nego i činjenicom da ga je, bar u njegovim začetima, nosila samo intelektualna omladina — dok je radnička i seljačka, izuzev u Dalmaciji, sve do 1939. bila u manjini. Drugi bitan činilac bujanja toga pokreta iz zbira *subjektivnih* preduvjeta jest prekid dugogodišnjeg lutanja KPJ u njezinoj nacionalnoj politici i prihvaćanje lenjinske formule za rješenje nacionalnog pitanja u Jugoslaviji. Četvrta konferencija KPJ, Splitski plenum i, posebno, osnivanje nacionalnih komunističkih partija bili su snažan politički magnet koji je u revolucionarni omladinski pokret privukao tisuće omladinaca koji su još donedavna slijedili građanske političke stranke. Premda još ne raspoložemo potpunim podacima o nacionalnom sastavu članova SKOJ-a i njihovih simpatizera u radničkim i seljačkim omladinskim organizacijama, možemo već sada reći da su u njima od 1935, a posebno poslije 1937, u svim jugoslavenskim zemljama pretežno pripadnici matičnih nacija. A takvim nacionalnim sastavom tada se nije mogao pohvaliti gotovo ni jedan od 16 ilegalnih evropskih saveza komunističke omladine. Istina, na Zagrebačkom sveučilištu broj Hrvata u komunističkim studentskim organizacijama i među njihovim simpatizerima od nekadašnjih 40% (prije 1929) dosegao je 1937. tek 60–65%. (O tome sam prvi put više govorio na simpoziju u povodu 300-godišnjice Zagrebačkog sveučilišta, pa to sada neću ponavljati.) Ali pri tome se mora uzeti u obzir i to da Zagrebačko sveučilište nije bilo samo hrvatski već općejugoslavenski znanstveni i nastavni centar s najvećim brojem katedara (govoreći, razumije se, uvjetno — u našim relacijama), s brojnim znanstvenim autoritetima koji su naprosto privlačili mlade iz svih naših zemalja — i da zbog toga ni cjelokupan broj slušača nije mogao biti adekvatan nacionalnom sastavu stanovništva Hrvatske.

No, do 1936, odnosno 1937. nedostojao je ipak jedan bitan, opet *subjektivni*, preduvjet, a to je idejno-politički homogen, jedinstven partijski vrh. Zbog toga su se, sve do Titova dolaska na čelo Partije, u SKOJ-u sporadično ispoljavali avangardistički recidivi, koji su uvijek bili simptom krize partijskih vrhova, odnosno izraz nepovjerenja baze prema njima. To je, na primjer, 1934. uočio i Tito čim je izašao s robije. Titova zapažanja odnosila su se na studente Zagrebačkog sveučilišta, ali ni Beogradski ni Ljubljanski univerzitet nisu bili pošteđeni od te bolesti u svom revolucionarnom pokretu. No, Tito je uvijek lučio uzrok od posljedice. Zato nije osuđivao mlade, već je te ekscese smatrao logičnom posljedicom stanja u kojem je bila KPJ. Uzrok je — po Titovoj ocjeni — bila izolacija

partijskog vodstva od omladine koja je svoj pokret pod diktaturom izgrađivala bez veće pomoći KPJ. (Pod terminom partijskog rukovodstva ovdje ne mislim samo na najviši vrh, CK KPJ, nego i na onaj tzv. *srednji nivo* — pokrajinske komitete i mjesne komitete u većim gradovima.)

Koliko je značenje Tito pridavao pravilnom odnosu Partije prema omladini vidi se iz njegova pisma upućenog tih dana Pokrajinskom i Mjesnom komitetu Partije u Zagrebu u kojem odgovara na njihove sve češće pritužbe (o kojima ga je informirao Srđan Prica — da je kritika Partije koja potječe od omladine »prešla granice«, da se pretvorila u »kampanju protiv part.[ije]« i da »sa omladinom ne mogu izaći na kraj«). Ukazujući na to koji su uzroci »sve gorih i zategnutijih« odnosa između Partije i omladine, Tito brani mlade i svu krivnju za takvo stanje u omladinskom pokretu prebacuje na partijsko rukovodstvo. Dva su uzroka dovela do situacije koja je ozbiljno zabrinula Centralni komitet — kaže Tito:

Prvo, »što se omladinska organizacija u vašem mjestu obnavlja skoro bez ikakve pomoći s vaše strane. Omladina se razvijala bez vaše kontrole, bez vaše političke i praktične pomoći i onda nije ni čudo da su u omladini nastala razna pogrešna shvatanja. Drugi uzrok jeste taj što su partijske organizacije, a naročito partijski forumi u vašem mjestu, zauzimali pogrešan i oportunistički stav kad se radilo o pripremanju nekih akcija (7. novembar itd.). Omladina je u tim slučajevima zauzimala ispravno stanovište, a partija, koja je morala, kao avangarda radničke klase, da prednjači i daje primjer borbenosti zauzela [je] po tim pitanjima oportunističko, pogrešno stanovište. Slabom ili skoro nikakvom brigom o omladini, onda raznim drugim pogreškama partijska organizacija je sve više gubila ugled u očima omladine.«

No, sve se to može popraviti, kaže, ali »samo vašim ispravnim radom. Omladina mora osjetiti podršku sa vaše strane u svojim nastojanjima. Ona je borbena, puna elana i energije. Ona traži da svoju energiju i elan ispolji u raznim borbama i akcijama. Iskoristite, drugovi, tu borbenost omladine, kanalizirajte je u pozitivnom pravcu. Ne kočiti i tupiti borbenost omladine, nego naprotiv dajte joj još više inicijative, pronalazite nove načine borbe i rada za omladinu. Budite učitelji omladine i u njezinom praktičnom radu. Ne dezinteresovanost, nego puna briga i kontrola nad radom omladine mora biti pokazana sa vaše strane [...]. Vaš nastup prema omladini ne smije da bude komandantski. Sve upute i direktive koje dajete omladini neka budu u najdrugarskijem tonu.«

Bilo je to Titovo posljednje upozorenje partijskim rukovodstvima na potrebu pomoći mladima prije njegova odlaska u Moskvu (u veljači 1935). Sedmi kongres Kominterne (Moskva, 25. srpnja — 20. kolovoza 1935) utvrdio je generalnu liniju za sve komunističke partije: u borbi protiv fašističke opasnosti okupiti sve progresivne demokratske snage, od radničkih pokreta izvan Treće internacionale do građanskih stranaka, s ciljem stvaranja antifašističke narodne fronte.

Na tom se kongresu raspravljalo i o stanju u međunarodnom omladinskom pokretu te ukazalo i na opasnost koju fašizam donosi mladoj generaciji. Georgi Dimitrov, tadašnji generalni sekretar Kominterne, u svom uvodnom referatu (»Ofanziva fašizma i zadaci Komunističke internacionale«)

zahtijevao je da se u komunističkim partijama jednom zauvijek prekine s tutorskim mentalitetom u odnosu prema pokretima mladih i konačno shvati »ogromno značenje omladine u borbi protiv fašizma«. Problemi omladine, rekao je Dimitrov, nisu samo problemi mlade generacije već »čitavog komunističkog pokreta«. U nekoliko referata posvećenih toj temi provlačila se misao da omladinske saveze treba približiti onima zbog kojih su i osnovani, a ne održavati minijaturne kopije komunističkih partija, odnosno »komunističkih partija mladih«.

Iz tih su referata na kongresu izvučena tri zaključka (koje će kasnije formulirati sama omladina): 1. da se analogno antifašističkoj narodnoj fronti stvori i jedinstvena antifašistička fronta mlade generacije, 2. da se stvori i jedinstvena fronta radničke omladine i 3. da se uz pomoć komunističkih partija u svakoj zemlji iz temelja reorganiziraju savezi komunističke omladine.

Detaljnija razrada tih zaključaka Sedmog kongresa Kominterne prepuštena je VI kongresu Komunističke omladinske internacionale. (I taj je kongres održan također u Moskvi od 25. rujna do 10. listopada 1935. Na njemu su sudjelovala i 3 delegata iz Jugoslavije: Boris Kidrič, Karlo Luter i Vjeko Ivanišević.)

Nakon povratka naših delegata iz Moskve, 15. XI 1935. održana je sjednica CK KPJ na kojoj se govorilo o provođenju odluka Kominterne, odnosno Komunističke omladinske internacionale. Kidrič je tada zadužen da, kao sekretar CK SKOJ-a, članstvu objasni zaključke Sedmog kongresa Kominterne i Šestog kongresa Komunističke omladinske internacionale, koji su se odnosili na reorganizaciju komunističkih omladinskih saveza i stvaranje jedinstvene antifašističke fronte mladih. Modificirajući odluke tih skupova na jugoslavenske prilike, Kidrič je u obliku proglašenja CK SKOJ-a (»Članstvu SKOJ-a i svim mladim ljudima u Jugoslaviji«) izradio platformu na kojoj će se povesti akcija za realizaciju odluka obiju internacionala. Na narednoj sjednici CK KPJ, 29. studenog 1935, taj Kidričev tekst je i formalno odobren.

U ovom se prilogu nećemo zadržavati na Kidričevom proglašenju, jer je poznat, nego više na Titovoj akciji u reorganizaciji SKOJ-a koja je iza toga uslijedila.

Na početku siječnja 1936. CK KPJ poslao je interno pismo partijskim organizacijama kojim je pokušao potanje objasniti novu organizacijsku strukturu i funkciju omladinskih organizacija. »Ništa nelegalno ne likvidiramo dok nije 'izumrlo' [...]« — kaže se u pismu. Drugim riječima — ilegalni komiteti i ćelije bit će likvidirani tek onda kad njihov posao preuzme legalni odbor.

Čini se da tu direktivu na terenu nitko nije shvatio. Pometnju je izazvala dilema: kako sačuvati revolucionarnu jezgru dok ne »izumre« a prekinuti s tradicijom sekte.

Već u siječnju 1936. u CK su stigli prvi izvještaji iz Hrvatske, Slovenije i Srbije iz kojih se vidjelo da su direktive CK shvaćene kao zahtjev za raspuštanje svih organizacija SKOJ-a. Među prvima su pale najveće organizacije u Hrvatskoj, zatim u Sloveniji, Srbiji itd. Dio »najboljih« članova primljen je u Partiju — ostali su »raspušteni«. U Zagrebu je

Stefan Mitrović raspustio kompletnu organizaciju na Sveučilištu. U posljednji čas iz Beograda je doputovao Vlado Popović i pokušao uvjeriti Mitrovića da je »tako postavljanje stvari nemoguće«, ali već je bilo kasno. Uzalud su CK KPJ i CK SKOJ-a slali na teren nove direktive, jednu za drugom, i upozoravali preostala skojevska rukovodstva da su »užasno loše« shvaćene odluke VI kongresa Komunističke omladinske internacionale. Cvjetin Mijatović, tada član Univerzitetskog komiteta SKOJ-a na Beogradskom univerzitetu, u svojoj izjavi kaže da je odmah osjetio da je »posredi neki nesporazum i da je ta direktiva morala nekako drukčija da bude«, da je to de facto likvidacija, a ne reorganizacija.

Potkraj 1936. Tito, tada već organizacijski sekretar CK KPJ, ogorčen je stanjem u redovima mladih u Zagrebu. Situaciju je ocijenio kao »haos«, i dodao da je »disciplina [...] strahovito popustila«. Pri »reorganizaciji prebrzo [se] radilo«, pa više »niko nikoga ne sluša«. »Raspustili su SKOJ a da poslije nisu znali ti raspušteni omladinci što i kako da rade.« Ta Titova ocjena može se generalno primijeniti na većinu organizacija i većinu rukovodstava SKOJ-a na terenu (izuzev Makedonije i Crne Gore gdje su direktive CK stigle prekasno, pa SKOJ nije raspušten).

Prilike su se još više pogoršale velikom provalom upravo u jeku provođenja direktiva o reorganizaciji. Od listopada 1935. do ožujka 1936. policija je pohapsila oko 950 komunista, od kojih je više od 800 izvedeno pred sud. Od sedam članova CK SKOJ-a, izabranih na Četvrtoj konferenciji 1935. i 1936, uhapšena su petorica: Vladimir Bakarić, Ivan Sabolek, Pavle Dursanović, Stefan Mitrović, pa i sam Kidrič. Na slobodi su ostali samo Karlo Luter i Toni Razinger.

Iz Titovih pisama, odnosno izvještaja Centralnom komitetu KPJ i Kominterni iz 1936. i 1937, vidi se da je on potkraj 1936, kad se drugi put vratio iz Moskve u zemlju, imao i specijalni zadatak da reorganizira SKOJ. U izvještaju od 12. travnja 1937, napisanom u Parizu, neposredno nakon dolaska iz Zagreba, Tito kaže da je pri drugom dolasku dobio zadatak da se pozabavi omladinskim pitanjem i da sredi prilike. »U Zagrebu je«, piše Tito, »bio raspušten MK omladine i org.[anizacijska] komisija. Ono što je bilo za Partiju uzeli su u Partiju, a ostali [su] omladinci izvan svake kontrole [...]«

U većini tih izvještaja Tito se posebno zadržava na prilikama u omladinskoj organizaciji Zagrebačkog sveučilišta koje je do u detalje znao. Nedostajanje organizacijske kompaktnosti i nedisciplina isključili su mogućnost šire političke aktivnosti komunista, a to je — prema Titovoj ocjeni — bio još jedan uzrok jačanja frankovačkog pokreta u redovima intelektualne omladine. Na Pravnom fakultetu — piše Tito — »uspjeli su dobiti većinu (na izborima za stručni klub studenata prava, V. R.) i iz te pozicije sada jurišaju dalje«. (To je napisao dva dana prije ubojstva Krste Ljubičića!) Za HSS kaže da na Sveučilištu ima premalo sljedbenika, jer »oni (vodstvo HSS, op. V. R.) uopće ne pokazuju nikakve inicijative za to da okupe omladinu«. A u razgovorima s funkcionarima »Svjetlosti« saznao je da se oko tog društva okupljaju »samo marksisti«.

Već u jednom ranijem, nedatiranom izvještaju iz Zagreba (vjerojatno iz veljače 1937) Tito kaže: »[...] sad ispitujem mogućnosti da se formira rukovodstvo«. Na osnovi toga Titovog izvještaja, Gorkić je 27. veljače

obavijestio tadašnjeg predstavnika KPJ u Kominterni Ivana Gržetića («Flajšera») da će se vjerojatno već oko sredine ožujka formirati »kostur CK SKOJ-a«, te da će CK KPJ pitanje SKOJ-a temeljito ponovo razmotriti i izraditi smjernice za rad novoga rukovodstva kad se Tito vrati iz zemlje.

U pismu od 8. ožujka 1937. Tito obavještava CK KPJ da je obavio razgovore s predstavnicima SKOJ-a iz Hrvatske, da su mu iz Srbije obećali poslati dobroga druga u rukovodstvo (Lolu Ribara) i da će uskoro formirati rukovodstvo SKOJ-a.

Čini se da je Tito to obećanje ispunio već u ožujku, jer Gorkić 26. ožujka obavještava Gržetića da je Tito formirao rukovodstvo SKOJ-a u zemlji od pet članova na čelu s »Brankom«, »bivšim poverenikom CK u Pragu« i da će ga o tome detaljnije informirati kad Tito podnese izvještaj. Danas se iz Titovih pisama vidi da je Gorkić i suviše slobodno interpretirao Titove riječi, jer Tito, na primjer, u izvještaju od 12. travnja piše da je formirao privremeno centralno rukovodstvo SKOJ-a od tri člana s tim da »Slovenci i Dalmatinci treba sami da odrede po jednoga«. Znači, Gorkić je zbrojio i one koji još nisu bili »određeni«. »Branko« je bio Leo Mates, kojega je Tito zaista odredio u rukovodstvo, odnosno u Centralnu omladinsku komisiju, ali na čelo tog rukovodstva Tito je postavio Lolu Ribara, a ne Matesa. To se vidi i iz Titovih uspomena iz predratnih godina (Zbornik sjećanja, 3, Beograd 1960, 11), pa i iz sjećanja Matesa. Treći član Centralne omladinske komisije bio je Dušan Mamula (premda ima i pretpostavki da je to bio Josip Šaban). Kasnije se i sam Gorkić korigirao. Naime, u svom pismu Gržetiću od 29. travnja kaže da je Tito, nakon dužih konzultacija, u Centralnu omladinsku komisiju odredio tri člana, od kojih »dva iz Zagreba koji se u spiskovima hrvatskih kadrova dostavljenih KI (Kominterni) vode pod br. 17 i 19.

Značajno je da je Tito najveći dio svog izvještaja od 12. travnja posvetio studentskom pokretu na Zagrebačkom sveučilištu i da je tamo prije osnivanja Centralne omladinske komisije formirao »legalno rukovodstvo stud[entsko]«. Čini se da ga je na taj korak — da se posveti najprije Zagrebačkom sveučilištu — ponukalo nesnalaženje onih studenata koji su nakon raspuštanja SKOJ-a primljeni u Partiju. Kao primjer, on u istom pismu spominje slučaj na Medicinskom fakultetu, gdje su »omladinci, članovi Partije, izabrali 3 člana kao biro ćelije« — i to ocjenjuje kao »pravilno« — »ali ostali omladinci, članovi Partije«, kaže, »nisu znali šta da rade, oni nijesu dodijeljeni u nikakve masovne organizacije. Čak, štoviše, oni ni na svom fakultetu, gdje bi prvenstveno trebali da rade, nisu više aktivni. Oni su obično raštrkani po kojekakvim uličnim ćelijama koje se ionako treba likvidirati [...]«.

Iz toga se može zaključiti da je i poznato savjetovanje tridesetorice najaktivnijih studenata komunista u »Svjetlosti« i formiranje legalnog Akcionog odbora hrvatskih studenata ljevičara nakon ubojstva Krste Ljubičića bilo rezultat Titovih instrukcija Matesu.

No, Tito ipak ima pred očima revolucionarni omladinski pokret u cjelini, pa zato istodobno skreće pažnju i Loli i Matesu da legalna rukovodstva omladine »sastave od onih omladinaca koji stoje na čelu raznih masovnih

organizacija, bilo na Univerzi bilo drugdje«. A ovo »drugdje« objašnjava u ovom pasusu:

»Na žalost, mi još uvijek moramo konstatovati da većinu ljevičarske omladine sačinjava studentska omladina. Seljačka i radnička omladina u svojoj ogromnoj većini još nije okupljena.« Ona je izložena opasnosti (na tu opasnost Tito nekoliko puta upozorava) da padne pod utjecaj »klerikalaca i fašista« (tj. frankovaca) koji se i po gradovima i po selima hrane na neriješenom hrvatskom pitanju i na dezinteresiranosti vodstva HSS-a za omladinski pokret. Zato, da bi se suzbio njihov utjecaj, Tito insistira na pojačanom radu mladih u sindikatima, pa i na osnivanju omladinskih organizacija Hrvatskog radničkog saveza (sindikalne organizacije HSS-a) koje bi mogle biti »glavno polje rada za naše drugove omladince«.

O svim tim svojim zapažanjima i praktičnim mjerama koje je poduzeo za svog boravka u zemlji Tito je detaljno informirao CK KPJ, koji je na svojoj sjednici 5. travnja 1937. formirao partijsku komisiju s Titom na čelu sa zadatkom da na osnovi odluka Šestog kongresa Komunističke omladinske internacionale i Titovih ocjena izradi konkretne smjernice za daljnji rad omladine. Zaključci koje je ta komisija predložila Centralnom komitetu nisu sačuvani, ali s obzirom na to da je Tito nakon te sjednice Centralnog komiteta napisao svoj poznati članak pod naslovom »SKOJ na novom putu«, koji je narednog mjeseca objavljen u *Proleteru*, može se pretpostaviti da su sva gledišta sadržana u tom članku zapravo zaključci te komisije.

Članak je napisan Titu svojstvenom jednostavnošću i jasnoćom. Osvrćući se na prošlost te revolucionarne organizacije mladih, koja ima »sjajne tradicije [...] mnogobrojne divljenja vrijedne primjere herojstva i samopožrtvovanja«, Tito kaže da je ona »iz svojih redova dala ne mali broj najboljih boraca, kao što su Zlatko Šnajder, Oreški, Mišić, Marganović, Kolombo i mnogi drugi. Ali SKOJ nije bio masovna organizacija. SKOJ je bio samo kopija partije. Nije bio povezan sa širokim masama omladine, nego je izolovano od te mase vodio borbu [...]« kojoj su se mladi divili ali nisu u njoj sudjelovali. »Skojevci su« — kaže Tito — »bili mladi starci, koji su se prezrivo odnosili prema svemu što nije bilo 100% revolucionarno i visoko politički i na taj način stvarali su jaz između sebe i omladinskih masa.«

Još i danas, godinu i po dana poslije Šestog kongresa Komunističke omladinske internacionale — piše Tito — kod mnogih se skojevaca opažaju sektaške sklonosti. »Gledišta da naš savez treba da bude srž saveza u kojem je okupljena 'katolička, socijalistička, nacionalna i demokratska omladina', da on 'treba da bude vođa saveza i pokreta koji se okupljaju oko nove nacionalne organizacije', da on mora 'svuda pokazati svoje komunističko lice', da 'ne treba da istupa samo kao antifašistički savez' i još k tome da on 'mora produžiti svoj rad ilegalnim metodama' sektaški iskrivljuje smisao odluka VI kongresa KOI. To znači da SKOJ treba temeljito reorganizovati ne po nekom šablonu, već postepeno i prema uslovima svakog pojedinog mjesta i pokrajine.«

Osnovne zadaće što ih Tito u tom članku stavlja pred mlade jesu: »1. Rad na razvoju i učvršćenju svih demokratskih, naprednih i kulturnih orga-

nizacija, 2. Djelatnost u korist saradnje svih naprednih omladinskih organizacija, 3. Odgoj omladine u duhu borbe protiv fašizma, a za demokraciju, napredak i mir, 4. Čuvanje legalnosti svih omladinskih organizacija.« To je sumarno izložena Titova platforma na kojoj će se obaviti reorganizacija SKOJ-a, to su smjernice za budući rad mladih — formulirane na osnovi borbe potrebne za ostvarenje jedinstva radničke klase i narodne fronte u Jugoslaviji. Bio je to početak. A samo tri godine kasnije, na svojoj šestoj konferenciji, SKOJ je već imao 18.000 članova i prvi put u svojoj dvadesetogodišnjoj povijesti gotovo dvostruko premašio odavno priželjkivanu »nedostižnu« brojku od 10.000 — spreman da ponese glavni teret NOR-a i revolucije. I u tome je veličina Titova doprinosa, u pretvaranju te organizacije u novi kvalitet — i ujedno potvrda uvodne teze.

SUMMARY

The author, in this article, points out some of the most important factors of the activity of Josip Broz Tito in the reorganization of the Young Communists' Association of Yugoslavia (SKOJ) in the year 1937.

One of Tito's more important first steps after his return to the country in the autumn of 1936, when he took over the function of organizational secretary of the Yugoslavian Communist Party (KPJ), was the renewal of activity within the revolutionary youth movement in Yugoslavia. Conditions in SKOJ were extremely difficult owing to undefined views among the leaders of KPJ concerning work with the youth organization in question, which should have been one of its strongest political levers. All this brought about the dissolution of SKOJ organizations which naturally hit the further work of this organization very hard.

With Tito's arrival in the country SKOJ revived her work. The author has described particular actions undertaken by Tito in this direction, the most important of which was the formation of the Central Youth Commission, i. e. the leadership of SKOJ. Of special significance in this regard was Tito's formulation of basic programs for the further political activity of SKOJ. In his action of the reorganization of SKOJ Tito devised guidelines for the future work of young people in such a way that he coordinated their activity with the struggle for the creation of a united working class, and for the gathering of all democratic forces in the broad movement of the National Front.